

”... siinä me vaan istutaan”

Otsikkonsa varsinaiseen teemaan Hagen pääsee ryhtyessään ruotimaan, millaisia ristiriitaisuuksia haastateltavien Dagsrevyeniä ja sen katsomista koskevaan puheeseen sisältyy. Juuri ristiriitaisuus, ambivalenssi, onkin keskeisin yksittäinen teema, jonka hän kaivaa haastattelupuheesta esiin. Ristiriitaiset tunteukset luonnehtivat sekä vähemmän että enemmän koulutettujen suhdetta Dagsrevyeniin, ja ne liittyvät kumpaankin ryhmään kuuluvilla tv-uutisten seuraamiseen sinänsä pikemmin kuin uutisista tuotettaviin merkityksiin.

Vastaajien ambivalentti suhtautuminen tulee Hagenin mielestä esiin monin epäsuorin tavoin. Esimerkiksi vaikka he lähes poikkeuksetta sanovat katsovansa Dagsrevyeniä saadakseen ”tietää mitä tapahtuu”, ”pysyäkseen kännyllä” tai ”ollakseen informoitu”, yksikään ei osaa sanoa, miksi informoituina oleminen on tärkeää. Tavallisimmin vedotaan siihen, että uutisia ”kuuluu” tai ”on tarpeen seurata”. Samalla vastauksista käy epäsuorasti ilmi, että tv-uutisten katselu on haastateltaville keskeisesti tapa ja itse uutislahetus koetaan usein pitkästyttäväksi ja turhaksi ja uutisten katselu tämän myötä turhauttavaksi. Vastaavan ristiriidan hän löytää siitä, että useimmat haastateltavat väittävät entyisesti keskittyvänsä uutisten katseluun, mutta kertovat toisessa yhteydessä toimittavansa samalla sen seitsemää muuta askarta ja kiinnittävänsä huomion kuvaruutuun vain kun jotakin kiinnostavaa ilmenee.

Ristiriitaisuudet haastattelupuheessa Hagen pelkistää jännitteeksi uutisten seuraamiseen kulttuurisesti liitetävän informoidun kansalaisen roolin ja tv-uutisten aktuaalisen katsomisen välillä. Yhtä lailla vähemmän koulutetut kuin enemmän koulutetut tuovat kerkeästi julki ”tarpeensa” seurata uutisia ja näin pysyä kännyllä yhteiskunnan menosta. Tarkasteltaessa asiaa tv-uutisten arkista katselua koskevan puheen pohjalta edellinen kuitenkin näyttäytyy abstraktiksi korulauseeksi, jolle ei ole vastinetta uutisten katselukokemuksessa. Kiinnostavasti sinänsä haastateltavista nimenomaan enemmän koulutetut — ja heistä etenkin naiset — pyrkivät haastattelutilanteessa esiintymään oletetun uutisten ihannekatso-

jan roolissa.

—Ambivalenssin kokemisessa ilmenee myös koulutustaustaan liittyviä eroja. Vähemmän koulutettujen puheesta käy ilmi turhautuminen mm. siihen, että Dagsrevyeniin tarjoamalla tiedolla ei ole itselle käytännön merkitystä yli työpaikkakeskustelun jutunjuuren. Enemmän koulutetuille ristiriitaa näyttäisi synnyttävän ennen muuta se, että vaikka Dagsrevyeniin pidetään (ironistakin) etäisyyttä eikä sen tarjoamaa tietoa koeta tarpeelliseksi, sitä silti katsotaan säännöllisesti.

Ambivalenssin teeman pohjalta tv-uutisten seuraamisen perimmäinen motiivi onkin sisäistetty sosiaalinen pakko, joka saa katsojat iltailan jälkeen Dagsrevyeniin ääreen huolimatta siitä, että itse uutisten katselu on kaikkea muuta kuin palkitsevaa. Vaikkei Hagen asiaa eksplikoikaan, tämä ehkä kertoo jotakin oleellista sen kansallisen yhteisyyden luonteesta, jota hän olettaa tv-uutisten katselututuaalin tuottavan ja uusintavan. Kärjistäen: kyseessä on päivittäinen piina, joka katsojan on kestettävä lunastaakseen kokemuksen jäsenyydestä norjalaisessa yhteiskunnassa.

Toisin kuin Hagen toivoo, hänen haastateltavansa eivät päädy reflektomaan tv-uutisten katseluun saatika problematisoimaan uutisgenrein ja kansalaisuuden suhteita. Enintään omien vastausten ristiriitaisuus tutkimustilanteessa saa heidät hiukan hämmentymään. Kuten yksi haastateltavista toteaa,

(I)lta illan jälkeen ..... siinä me vaan istutaan. En minä tiedä mitä odottaen.

Seija Ridell

Utooppisesta dystooppiseen energiakeskusteluun

KANTOLA Ismo ja KONTTINEN Annamari. Energiatietämys projektien aikakaudella. Energiatietämyksen muotoutuminen -tutkimusprojektin loppuraportti. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen energiajulkaisuja 14/1994. 66 s.

KANTOLA, Ismo, HAVERINEN, Risto ja PEUHKURI, Timo. Energiatietämys julkisessa keskustelussa. Raportti suomalaisen sanomalehdistön energiakirjoittelusta. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen energiajulkaisuja 8/1993. 106 s.

Suomalaista energiätietämystä tutkineet sosiologit Ismo Kantola ja Annamari Kontinen kuvaavat 1990-lukua aikakaudeksi, jona yhteiset kansalliset edistyspyrkimykset ovat korvautuneet moninaisilla projekteilla. Kullakin projektilla on omat utopiansa eli tulevaisuusihanteensa, minkä vuoksi utopiat eivät enää yhdistäkään yhteiskuntaryhmiä, vaan päinvastoin erottavat niitä toisistaan. Tämä pätee myös energiakysymykseen: ydinvoiman kannattajilla on oma projektinsa ja vaihtoehdoisen energian edistäjillä omansa.

Kantolan ja Konttisen mukaan yksimielisyyden aikaansaamisen strategiaksi on yhteisiin utopioihin viittaamisen sijasta noussut puhe dystopioista eli ei-toivotuista tulevaisuuden tiloista. Dystopiat ovat tulevaisuuden uhkia, haittoja ja epämukavuustekijöitä, joiden välttämisen tai lieventämisen uskotaan olevan mahdollista tietyn projektin avulla. Tällainen projekti voi olla vaikkapa ydinvoimalan tai moottoritien rakentaminen, sotilaallinen varustautuminen tai kollektiivinen sitoutuminen pankkitukeen.

Projektien ei luvata toteuttavan utooppista tulevaisuutta, mutta niin sanotun välttämättömyysretoriikan avulla kansalaiset yritetään saada vakuuttuneeksi siitä, että ilman projektia edessä on vielä pahempi katastrofi.

Kantolan ja Konttisen raportti on yhteenveto

laajemmasta, energiatietämyksen muotoutumista koskevasta tutkimusprojektista. Projektissa on tutkittu sanoma- ja aikakauslehtikirjoittelua sekä tehty teemahaastatteluja ja kyselyjä. Aineistoja on eritelty sekä tilastollisesti että laadullisesti.

Kantolan ja Konttisen loppuraporttiin ei ole systemaattisesti dokumentoitu aiempia tutkimuksia, vaan niiden tuloksia on käytetty kuvittamaan loppuraportin teoriapainotteista tekstiä. Tekijöiden ratkaisu on varmaanakin perusteltu raportin tiyvyyden näkökulmasta, mutta silti teoriaa olisi voinut kytkeä selvemmin tehtyyn empiriseen työhön. Esimerkiksi havaintoa utooppisen retorikan muutoksesta dystooppiseksi ei perustella joukkoviestinten sisällöistä tehdyillä erittelyillä, vaan huomion pätevyyttä arvioidessaan lukija joutuu luottamaan omiin mutua-havaintoihinsa. Raportin alussa kyllä lyhyesti esitellään muutamia projektin empirisiä töitä, mutta niiden kytkeminen loppuraportin turhankin abstraktiin teoreettiseen tekstiin jää ohueksi.

Energia kytketään ympäristöön

Perusteellisempaa empiristä tietoa on tarjolla projektin aikaisemmassa raportissa suomalaisen sanomalehtistön energiakirjoittelusta. Siinä Ismo Kantola, Risto Haveninen ja Timo Peuhkuri pyrkivät hahmottamaan suomalaisen energiapolitiikan keskeisiä ristiriitailottuvuuksia. Tutkimuksen aineistona oli 470 keväällä 1990 julkaistua sanomalehtijuttua, joista 140 käsitteli tuolloin ajankohtaista kauppa- ja teollisuusministeriön energiansäästökampanjaa.

Sanomalehtianalyysissään tutkijat tukeutuivat paljon niin sanottuihin diskurssianalyttisiin ja konstruktionistisiin suuntauksiin. Tavoitteena on hahmottaa prosesseja, joissa tuotetaan käsitteitä todellisuudesta.

Sanomalehtijuttujen erittely osoitti energiakirjoittelun kytkettyvän voimakkaasti ympäristökysymykseen. Energiantuotannon puhtaus oli tyypillisin näkökohta, johon kirjoittelussa kiinnitettiin huomiota. Myös turvallisuuteen ja taloudellisuuteen viitattiin usein. Sen sijaan energian riittävyys, saatavuus, tehokkuus, kotimaisuus ja tuotantovarmuus mainittiin harvemmin. Energiantuotannon ongelmista yivoi-

maisesti useimmin mainittiin ympäristöongelmat.

Tutkijat tulkitsevat ympäristöongelmien korostunutta asemaa siten, että se ei välttämättä ilmaise kulloisenkin puhujan huolta ympäristöstä, vaan nykyään ympäristöteemaa tarvitaan oikeuttamaan yhteiskunnallisia ratkaisuja oli niiden arvo- tai intressiperustamika tahansa. Ympäristöargumentti on käyttökelpoinen keino, jolla taloudellisia ja poliittisia intressejä verholaan yhteiskunnan yhteistä hyvää edistäviksi pyrkimyksiksi.

Ydinvoima lukkiuttaa keskustelua

Ydinvoima osoittautui energiakeskustelun osapuolia selkeimmin jakavaksi kiistakysymykseksi. Valtaosa keskustelijoista otti ydinvoimaan yksiselitteisen kielteisen tai myönteisen kannan. Tutkijat pitävät tätä energiakeskustelua lukkiuttavana piirteenä, koska se jakaa keskustelijat toisiaan kohtaamattomiin puhemaailmihin.

Ydinvoiman ja energiantuotannon lisääminen liittyvät tutkijoiden hahmottamaan 'kasvudiskurssiin', jota melko yhtenäisesti edustivat energiayhtiöiden, energiahallinnon ja energiantuotuksen teollisuuden edustajat. Kasvudiskurssin vastapainoksi ei löytynyt vastaavaa yhtenäistä vaihtoehdotuskurssia. Sen sijaan tutkijat erottivat opposition tavan jyrkästikin toisistaan poikkeavista energianäkemyksistä 'säätelydiskurssiin', 'yhteiskunnallis-ekologisen diskurssiin' ja 'ekologisten pakkojen' diskurssiin.

Säätelydiskurssissa nähdään keskeisenä tavoitteena energiankulutuksen kasvun hillitseminen ja energia-alan julkisen ohjauksen lisääminen. Yhteiskunnallis-ekologinen diskurssi kritisoi energiapolitiikan teknistaloudellisia arvolähtökohia ja vaati energiapolitiikan demokratisointia sekä uusiutuvien energialähteiden ja vaihtoehtoisten energiatekniikoiden kilpailuaseman kohentamista. Ekologisten pakkojen diskurssissa ympäristöongelmat ylipolitoidaan nostamalla ne ainoaksi politiikan ohjenuoraksi.

Yleisenä huomiona tutkijat esittävät, että energiakeskustelussa ei taloudellista kasvua juuri kritisoida ja retorikka on korostetun teknistä, taloudellista tai luonnontieteellistä. Näissä

suhteissa 90-luku eroaa selvästi 70-luvusta. Myös ympäristöille on alkanut käyttäyä arvoargumenttien sijasta entistä enemmän teknistaloudellisia argumentteja. Kirjoittajat arvelevatkin, että vihreiden suosion kasvu johtuu osittain juuri tällaisista konkreettisista energiatalouden vero- ja hintapolittista ohjausta koskevista ehdotuksista.

Tutkimus siis osoittaa, että niin energiantuotannon lisäästä vaativat kuin sitä kritisoivatkin käyttävät nykyisin samantapaista retorikkaa. Molemmat velevat ympäristökysymykseen ja molemmat esittävät arvoargumenttien sijasta mieluummin konkreettisia teknistaloudellisia väitteitä. Retorikan taustalla on kuitenkin erilaisia intressejä, arvoja ja esioletuksia, minkä vuoksi puhemaailmat eivät kohtaa: kun toiset ovat huolissaan ympäristöstä, ovat toiset huolissaan teollisuuden toimintaedellytyksistä.

Energiatietämysprojekti on tärkeä lisä yhteiskunnalliseen energiatutkimukseen, joka on tähän asti painottunut mielipidetutkimuksiin ja karkeaan sisällönerittelyyn. Energiaan liittyvien tulkintakehysten muotoutumisen sekä niihin liittyvien intressien ja valtapyrkimysten hahmottaminen on tärkeää energiapolitiikan ymmärtämisen kannalta. Energiatietämysprojekti valaisee näitä asioita omalta osaltaan, vaikkakin teoreettinen pohdinta jää turhan yleiseksijäsen tiukempaa nivomista empirisiin havaintoihin olisi voinut toivoa.

Tutkimuksissa myös viitataan usein joukkoviestinnän keskeiseen asemaan energiatietämyksen konstruutimisessa. Joukkoviestinnän toimintatapojen erittelyä ei kuitenkaan juuri hyödynnetä analyyseissä. Tutkijat löytävät kirjoittelusta tyypillisiä energiaan liittyviä puhetapoja, mutta puhetapojen muotoutumisesta he eivät saa kovin paljoa irti. Tutkijat ehdottavatkin keskustelun ajallisen kehityksen seuraamista erikseen kussakin tiedotusvälineessä. Näin voitaisiin selvittää argumenttien ja käsitystapojen vähittäistä muotoutumista. Toinen mahdollisuus voisi olla kirjoittelun yksityiskohtaisempi tarkastelu journalististen juttutyypin ja keskusteluosapuotten retoristen strategioiden näkökulmasta.

Esa Reunanen